

İnsan Haklarını Anlamak

İnsan hakları nedir?

Bir bilmece

İnsan hakları aynı bir zırh gibidir: Bizi korur; aynı kurallara benzer, çünkü nasıl davranmamız gerektiğini anlatır bize ve tıpkı yargıçlara benzer, zor durumda onlara başvurabildiğimiz için. İnsan hakları soyuttur –hisler gibi ve tıpkı hisler gibi, herkese aittir ve ne olursa olsun var olmaya devam ederler.

İnsan hakları aynı doğa gibi saldırıya uğrayabilir ve aynı ruha benzer, çünkü ona asla zarar verilemez. İnsan hakları tıpkı zaman gibidir, hepimize eşit muamele eder –zengin ve yoksul, yaşlı ve genç, beyaz ve siyah, iri ve küçük. Bize saygıyla muamele eder ve bizim de başkalarına saygıyla yaklaşmamızı ister. İyilik, doğruluk ve adalet kavramlarında olduğu gibi, insan haklarını da tanımlarken anlaşmazlığa düşeriz, fakat karşı karşıya kaldığımızda onun farkına varırız.

? İnsan haklarını tanımlayabilir misiniz? İnsan haklarının ne olduğunu nasıl ifade edersiniz?

İnsan haklarının kaynağı nedir?

Bir hak, meşru gerekçesi olan bir iddiadır. Eğer parasını ödediysem alışveriş sepetimdeki ürünler üzerinde hak iddia edebilirim. Aynı şekilde ülke anayasasında yer alıyorsa, ülke yurttaşlarının başbakanlarını seçme hakları vardır. Gene aynı şekilde, eğer anne-babası söz vermişse, bir çocuğun hayvanat bahçesine götürülme hakkı vardır. Bütün bunlar, ikinci bir taraf yapılacağına dair söz ya da garanti vermişse insanların yapılmasını beklediği şeylerdir.

Fakat insan hakları, yukarıdaki örneklerden ufak bir fark taşır. Bu fark, insan haklarının ikinci bir tarafın verdiği söz ya da garantiye bağlı olmamasıdır. Bir insanın yaşama hakkı başka bir insanın onu ödürmeme sözü vermesine bağlı değildir: Belki yaşamı evet ama yaşama hakkı değil. Yaşama hakkı sadece bir şeye bağlıdır, o da insan olmaya.

İnsan haklarının kabul edilişi herkesin şu iddiayı kabul etmekle yükümlü olması anlamına gelir: *Sen ne dersen de ya da yap, ben bu haklara sahibim, çünkü ben bir insanım, aynı senin gibi.* İnsan hakları tüm insanların özünde barındırdığı bir unsurdur.

İnsan hakları iddiası neden desteklenmeye ihtiyaç duymaz? Hakların temeli nedir? Ve buna neden inanmalıyız?

Bu iddia sonuç olarak ahlakidir, ahlaki değerleri temel alır. Yaşama hakkım, *hiç kimsenin yaşamımı benim elimden alamayacağı* anlamına gelir. Böyle düşünüldüğünde yaşama hakkının gerçekleştirilmeye pek ihtiyacı kalmaz. Okuyucuların hepsi büyük bir ihtimalle bununla aynı fikirde, çünkü yaşamlarımıza ve varlığımıza ait bazı öğeler vardır, bunlara saldırılamaz ve kimse bunlara dokunamaz; çünkü kim ya da ne olursak olalım bu öğeler varlığımıza özgüdür; bu öğeler insanlığımız ve insan onurumuz için hayatidir. İnsan hakları, bu anlayışı bireysel düzeyden dünya üzerinde yaşayan tüm insanlara taşır. Başka bir deyişle eğer ben insan hakları iddiasında bulunabiliyorsam, bunu herkes yapabilmelidir.

? Bir insanın yaşama hakkını çiğnemek neden yanlıştır? Bir insanın yaşamını elinden almak neden yanlıştır? Bu iki soru aynı mıdır?

“İnsan hakları kimsenin elinizden alamayacağı şeydir.”

René Cassin

“İnsanın istediği şey bedeli ve sonucu ne olursa olsun bağımsız tercihte bulunabilmektir.”

Fyodor Dostoyevski

Temel değerler

İnsan hakları düşüncesinin özünde yatan iki temel değer vardır. Birincisi insan *onuru*, ikincisi ise *eşitlik*. İnsan hakları, onurlu bir yaşam için gerekli temel standartların tanımlanması olarak algılanabilir. Bu bağlamda insan haklarının *evrenselliği* tüm insanların eşit olmasından kaynaklanır. İnsanlar arasında ayrımcılık yapılamaz ve yapılmamalıdır.

Bu iki inanış ya da değer, insan hakları düşüncesinin temelini oluşturur. Aynı zamanda bu iki değer tartışmalı değildir. Bu yüzden insan hakları düşüncesi dünya üzerindeki her kültür, her medeni hükümet ve her temel din tarafından destek görür. Devlet iktidarının sınırsız ya da keyfi olamayacağı neredeyse evrensel olarak kabul görmüş bir gerçektir. Her iktidar hukuki bir yapı içinde her bireyin onurlu bir şekilde yaşaması için asgari koşulları sunmalıdır.

Birçok farklı değer bu temel iki değerden türetilbilir ve insan haklarıyla ilişkili tüm bu değerler, insanlar ve toplumların barış ve huzur içinde nasıl yaşayacağını tanımlamakta yardımcı olabilir. Örneğin:

Özgürlük: Çünkü özgür irade insan onurunun önemli bir parçasıdır. İrademiz dışında bir şeyi yapmaya zorlanmak insan ruhunu alçaltır.

Diğer insanlara saygı: Çünkü bir kişiye karşı saygı göstermemek o kişinin bireyselliğine ve özünde taşıdığı onura değer verilmemesi anlamına gelir.

Ayrımcılık yapmamak: Çünkü insan onuru bakımından eşit olma, diğer insanlar hakkında fiziksel (ya da başka) özellikler temelinde yargıda bulunmamayı gerektirir.

Hoşgörü: Çünkü hoşgörüsüzlük farklılıklara karşı saygının olmamasına işaret eder; eşitlik, *benzerlik ya da tekdüzelik* anlamına gelmez.

Adalet: Çünkü eşit insanlar adil bir muamele hak ederler.

Sorumluluk: Çünkü başka insanların haklarına saygı duymak bir insanın kendi eylemlerinden sorumlu olmasını zorunlu kılar.

İnsan haklarının özellikleri

Felsefeciler insan haklarının doğası üzerinde tartışmaya devam etmektedir. Ancak somut olarak bakıldığında uluslararası toplum, insan hakları için bir dizi temel ilke meydana getirdi. Bu ilkelere uyulması devletler tarafından kabul edildi. Bu ilkelere göre:

- 1. İnsan hakları koşulsuzdur ve devredilemez.** Bu şu anlama gelir: İnsan hakları kaybedilemez, çünkü insanın varolmasıyla ilişkilidir. Bazı durumlarda bazı insan hakları –hepsi değil– askıya alınabilir ya da sınırlanabilir. Örneğin, bir kişi suç işlediyse, özgürlüğü elinden alınabilir; ya da toplumsal çatışma ortamında, bir hükümet insanların hareket etme özgürlüğünü sınırlayacak bir sokağa çıkma yasağı getirebilir.
- 2. İnsan hakları bölünemez, birbirine bağımlıdır ve birbiriyle ilişki içindedir.** Bunun anlamı şudur: Farklı insan hakları özünde birbiriyle ilişki içindedir, bu haklar birbirinden bağımsız değildir. Bir insan hakkının kullanılması başka hakların kullanılmasına bağlıdır ve hiçbir hak diğer haklardan daha önemli değildir.
- 3. İnsan hakları evrenseldir,** yani dünya üzerinde yaşayan tüm insanlar için geçerlidir ve zaman sınırlaması yoktur. Irk, renk, cinsiyet, dil, din ve siyasi ya da diğer görüş, ulusal ya da toplumsal köken, doğum ya da diğer statülere bakılmaksızın, her birey insan haklarından yararlanmalıdır.

İnsan haklarının *evrenselliğinin* bireylerin ya da farklı kültürlerin çeşitliliğini hiçbir şekilde tehdit etmediğini eklemek gerekir. Herkesin birbiriyle eşit olduğu ve eşit şekilde saygıyı hak ettiği bir dünyada çeşitlilik varlığını sürdürebilir.

“Değerler rüzgar gibi şeffaftır. Yaprakların kımıldısıyla rüzgarın estiğinin farkına varırsınız. Değerlerin farkına ise insan eylemleriyle varırsınız.”

Éva Ancsel

Tarihi çerçeve

İnsanların haklara doğuştan sahip olması düşüncesinin kökeni birçok kadim kültür ve geleneğe yatar. Sevilib sayılan birçok lider ve tarihteki hukuki uygulama örneklerinden anlaşılacağı üzere insan hakları ne bir 'Batı icadı' ne de bir yirminci yüzyıl geleneğidir.

Antik Tarih

- Babil'in (yaklaşık M.Ö. 2000, Irak) Hammurabi Kanunu, Babil Kralı tarafından oluşturulmuş yazılı ilk kanunname. Bu kanun 'krallıkta adaletin hüküm sürmesi, kötülük ve şiddetin yok edilmesi, güçlü olanın zayıf üzerinde baskı kurmasının engellenmesi, ... ülkenin aydınlanması ve insanların içindeki iyinin geliştirilmesi'ni taahhüt etmişti.
- Antik Mısır'ın Firavun'u (yaklaşık M.Ö. 2000) kurmaylarına 'Aşağı ya da Yukarı Mısır'dan bir kişi bir taleple gelirse, ... her şeyin kanuna uygun yapıldığından, kuralların izlendiğinden ve her kişinin hakkına saygı gösterildiğinden emin olun' emrini vermişti.
- Pers Kralı'nın halkı için tasarladığı Kyros Kanunu (İran, yaklaşık M.Ö. 570) halka özgürlük, güvenlik, hareket özgürlüğü ve çeşitli sosyal ve ekonomik haklar tanıdı.

? Ülke tarihinizde insan hakları değerlerini savunan ya da bu haklar için mücadele veren kişiler kimlerdir?

İngiliz Büyük Fermanı (Magna Carta) ve Haklar Yasası (Bill of Rights)

1215'te İngiliz asilleri ve papazlar güçlerini birleştirerek Kral I. John'un gücünü kötüye kullanmasına karşı çıktı. Büyük Özgürlük Fermanı'nı (*Magna Carta*) hazırladı ve kralın bu kanuna itaat etmesini sağladı. Kral, Magna Carta'yı tanımasa da bu kanun özgürlüklerin korunmasında yaygın olarak örnek alınan bir belge oldu. Magna Carta, tüm özgür yurttaşların malvarlığına sahip olması, veraset hakkı ve aşırı vergilerden muaf olması gibi bir dizi haklar içeriyordu. Kanun ayrıca hukuki uygulama ve kanun önünde eşitlik ilkelerini getiriyordu. Kral 2. James'in kanunu kötüye kullanması, 1688'de halkı tarafından devrilmesine sebep oldu. 1689'da parlamento, bir yasa ile parlamentonun işleyişinde kraliyet müdahalesini artık hoşgörmeyeceği kararını aldı. Haklar Yasası olarak da bilinen bu haklar manzumesi parlamentonun rızası olmadan monarşinin kanunu askıya almasını yasakladı. Ayrıca parlamento üyeleri için serbest seçimler öngörüldü ve parlamentoda mevcut ifade özgürlüğünün mahkemeler ve başka ortamlarda sorgulanmayacağı duyuruldu.

Tabii hakların doğuşu

Avrupa'da 17 ve 18. yüzyıllarda bazı felsefeciler "tabii haklar" kavramını öne sürdüler. Bunlar bir kişinin belirli bir ülkenin yurttaşı olması ya da bir dine veya etnik gruba mensup olmasından kaynaklanan haklar değil, daha ziyade bir "insan" olmakla ilişkili haklardı. Tabii hakların insanlara belirli yasal hakları sağlaması düşüncesi yaygın olarak kabul görmeye ve bazı ülkelerin anayasalarında yer almaya başladı.

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi (1789)

Fransızlar 1789 yılında monarşi sistemini devirerek birinci Fransız Cumhuriyeti'ni kurdular. Devrimden sonra ortaya çıkan Beyanname, papazlar, soylular ve halk tarafından, aydınlanmanın önemli kişilikleri olan Voltaire, Montesquieu, Ansiklopedistler ve Rousseau'nun fikirleriyle şekil

"Dünya üç temel kural üzerinde varlığını sürdürmektedir: dürüstlük, adalet ve barış."

Talmud

"Herkes ... doğası gereği özgür, eşit ve bağımsız olduğundan kimse ... rızası olmadan bir insanın politik gücüne tabi kılınmaz."

John Locke

“Öldürmeyeceksin.”

İncil

bularak hazırlandı. Beyanname, monarşinin siyasi ve hukuki yapısını eleştiriyor ve bir insanın sahip olduğu tabii hakları “özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme hakkı” olarak tanımlıyordu. Beyanname ile monarşi dönemindeki aristokratik ayrıcalıkların yerini hukuk karşısında eşitlik prensibi aldı.

Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Beyannamesi, Anayasa ve Temel Haklar Bildirisi (1791)

Kuzey Amerika’da yerleşik Britanya kolonilerinin birçoğu 1776 yılında Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Beyannamesi’yle Britanya İmparatorluğu’ndan bağımsızlığını ilân etti. Bu belge Locke ve Montesquieu’nun “tabii haklar” teorisini temel aldı ve Fransız Devrimi ve Güney Amerika’daki İspanyol sömürgesine karşı girilen isyana ilham verdi. Ardından, Amerika Birleşik Devletleri Anayasası kaleme alınarak hükümet merkezileştirildi. Ancak hükümetin gücü bireysel özgürlükleri güvence altına alacak şekilde sınırlandırıldı. Anayasa üzerinde yapılan on değişiklik Amerikan Haklar Bildirisi’ni (*American Bill of Rights*) oluşturdu.

İlk uluslararası anlaşmalar

19 ve 20. yüzyıllarda, bir dizi insan hakları konusu gündeme geldi ve bu konular uluslararası düzeyde sorgulanmaya başlandı. Bu konular arasında kölelik, serflik, kötü çalışma koşulları ve çocuk işçiliği vardı. İnsan haklarıyla ilgili ilk uluslararası sözleşmeler 19.yüzyılda kabul edilmeye başladı.

- On dokuzuncu yüzyıla girerken kölelik, İngiltere ve Fransa’da kanuna aykırı bir uygulama olarak kabul edildi. 1814’te Britanya ve Fransa hükümetleri köle ticaretinin engellenmesinde işbirliğine girmek üzere Paris Antlaşması’nı imzaladı. 1890 yılında düzenlenen Brüksel Konferansı’nda kölelik karşıtı yasa imzalandı. Aynı yasa daha sonra onsekiz devlet tarafından da onaylandı.
- Savaş kurallarını belirleyen Birinci Cenevre Konvansiyonu (1864 ve 1929) bu alanda ulusların birbirleriyle işbirliğine girmesinin diğer bir örneğidir. Konvansiyon özellikle hasta ve yaralı askerlerin bakımıyla ilgili standartları ortaya koymaktaydı.

? Ülkelerin kendi bünyelerinde belli standartlar oluşturmaları yerine uluslararası anlaşmalara sizce neden ihtiyaç duyuldu?

Yirminci yüzyıl

Bu yüzyılda, insanların haklarını koruma fikri daha geniş kabul görmeye başladı. Bu hakların yazılı olarak yasalaştırılmasının önemi bazı devletler tarafından farkedildi ve bu şekilde yukarıda bahsi geçen belgeler günümüzde geçerli birçok insan hakları sözleşmesinin müjdecisi oldu. Bununla birlikte, İkinci Dünya Savaşı’nda yaşanan olaylar, insan haklarının uluslararası arenaya taşınmasını zorunlu hale getirdi.

Uluslararası Milletler Cemiyeti temel insan hakları standartlarını korumak için Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra hükümetler arası bir örgüt olarak kuruldu. Uluslararası bir hukuk yapısı ise ancak İkinci Dünya Savaşı sırasında işlenen insanlık dışı suçlar sonrasında (ve sonucunda) ortaya çıktı. Bu olaylar, uluslararası fikirbirliği çerçevesinde insan haklarını koruyacak ve tanımlayacak uluslararası bir yasayı hem mümkün kıldı hem de zorunlu hale getirdi.

26 Haziran 1945’te imzalanan Birleşmiş Milletler Şartı bu inancı yansıtır. Şart, Birleşmiş Milletler’in temel amacının “gelecek kuşakları savaş felaketinden korumak” ve “temel insan hakla-

“Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.”

(Bakara, 190)

rına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların hak eşitliğine olan inancı yeniden ilân etmek” olduğunu açıklar.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) Birleşmiş Milletler organlarından biri olan İnsan Hakları Komisyonu tarafından geliştirildi. Beyanname 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edildi. Bu tarihten beri beyanname ilkelerini koruma altına almak için bir dizi aygıt meydana getirildi ve uluslararası toplum tarafından kabul edildi. Bu uluslararası anlaşmaların bazılarıyla ilgili bilgiler aşağıda bulunabilir. Bunlar arasında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi de yer alır.

Dünyada insan hakları

Birleşmiş Milletler sistemine paralel olarak dünyanın çeşitli bölgelerinde insan haklarını koruma altına alan sistemler geliştirildi. Bu alanda Avrupa, Amerika kıtası, Afrika ve Arap devletlerinde bölgesel kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Asya-Pasifik bölgesinde henüz böyle bir girişim olmasa da bu bölgedeki ülkelerin büyük bölümü de temel Birleşmiş Milletler anlaşmaları ve sözleşmelerini onaylamış, genel ilkeleri kabul ettiklerini beyan etmiş ve uluslararası insan hakları hukukuna bağlı olacaklarını ilân etmişlerdir.

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı 1985 Ekim’inde yürürlüğe girdi ve 40’tan fazla ülke tarafından onaylandı. Şart, dünyanın diğer bölgelerinde kabul edilen sözleşmelerle karşılaştırıldığında ortaya çıkan farklar hayli ilgi çekicidir:

- Afrika Şartı, Avrupa ve Amerika sözleşmelerinden farklı olarak sosyal, ekonomik ve kültürel haklar yanında kişisel ve siyasal hakları da içermektedir.
- Afrika Şartı bireysel haklardan öteye geçmekte insanlara kolektif haklar da sunmaktadır.
- Şart, bireylerin hakları olduğu gibi ödevleri olduğunu da kabul etmekte, hatta bireyin ailesine, toplumuna, devlete ve uluslararası topluma karşı ödevlerini de sıralamaktadır.

? Bir insan hakları sözleşmesinde ödevlerden sizce neden bahsedilmektedir? Ödevlerin sizce bütün insan hakları belgelerinde yer alması gerekir mi?

Arap dünyasında bölgesel bir İnsan Hakları Komisyonu bulunsa da gücü sınırlıdır. Yine de bu bölgede Arap İnsan Hakları Şartı kabul edilmiş ve bununla bölgesel bir sistem oluşturmak hedeflenmiştir. Afrika Şartı gibi bu belge de sosyal ve ekonomik haklar yanında kişisel ve siyasal haklardan bahsetmekte, ayrıca ‘Arap Halklarının Kolektif Hakları’ını içermektedir.

Asya-Pasifik bölgesi için de buna benzer bir sistem geliştirilmesi için çağrıda bulunulmuş fakat resmi bir sözleşme henüz geliştirilmemiştir. 1993 yılında Bangkok’ta bölge STK’larının katılımıyla düzenlenen bir toplantı sonucunda İnsan Hakları STK Bildirisi kaleme alınmıştır. Belgede şunlar vurgulanmıştır:

“Çoğulcu bir bakış açısıyla farklı kültürlerden öğreneceğimiz birçok şey var. ... Evrensel insan hakları birçok kültürün özünde mevcuttur. Tüm insanlığı korumaya çalışan insan haklarının evrenselliğini kabul ediyoruz. ... Kültürel çoğulculuğu savunurken evrensel olarak kabul edilen insan haklarına –bunlara kadın hakları da dahildir– aykırı kültürel uygulamalar hoşgörülemez. İnsan hakları evrensel bir nitelik ve değere sahip olduğu için insan haklarını savunmak ulusal ege-menliğe saldırı olarak algılanamaz”.

“İnsanlık, insan doğasının birbiriyle özdeş olduğunu farketmeyi beceremediği sürece dünyanın neresinde olursak olalım savaşlar devam edecektir.”

Pierre Daco, psikolog

“Sahip olduğu siyasi, ekonomik ve kültürel sistemler ne olursa olsun, devletler; ulusal ve bölgesel özelliklerin ve çeşitli tarihi, kültürel ve dini kökenin önemini dikkate alarak, tüm insan hakları ve temel özgürlükleri korumak ve geliştirmekle yükümlüdür.”

Viyana Bildirisi (1993)

“Hepimiz, özellikle de ben, her şeyden ve herkesten sorumluyuz.”

Fyodor Dostoyevski

Haklarımızı nasıl kullanabiliriz?

İnsan hakları bizler için vardır. Peki, öyleyse bu haklardan nasıl faydalanabiliriz? Bu hakların mevcudiyetinin insan hakları ihlallerine son vermek için yeterli olmadığı çok açıktır, çünkü bilmekteyiz ki bu ihlaller dünyanın her yerinde her gün gerçekleşmekte. Öyleyse insan hakları bir şeyleri değiştirebilir mi? *Haklarımızı nasıl kullanabiliriz?*

Hangi haklara sahip olduğunuzu biliyor musunuz?

Bu kılavuzun birçok bölümünde bu soru farklı yönleriyle ele alınmaktadır.

Haklarımızın farkına varmak

Bir sonraki kısımda uluslararası hukuk tarafından korunan değişik hak türlerine bakacağız. Eğer insan hakları hukukunun insan varlığının hangi alanlarında geçerli olduğunu ve bu hukuk bütünü içerisinde hükümetlerin yükümlülüklerinin ne olduğunu bilirsek, insan haklarını farklı yollarla gündeme getirmeye başlayabiliriz. Kılavuzun bu kısmı adaletsizliğin yer aldığı her alanın insan haklarını ilgilendirdiğini aktarmaya çalışır: Yoksulluk, çevre tahribatı, sağlık, çalışma koşulları, siyasi baskı, seçme hakları, genetik mühendisliği, azınlık konuları, terörizm ve soykırım... ve ötesi. Ve her geçen gün bu konuların sayısı artmaktadır.

İnsan hakları hukukunun uygulanmasıyla ilgili konular “Sorular ve Yanıtları” kısmında ele alınmaktadır. Bu kısım insan hakları ile ilgili sıkça sorulan soruların bazılarını kısa yanıtlar vermektedir.

Buna ek olarak, 5. bölümün her kısmı kılavuzdaki temaları daha detaylı olarak ele almaktadır. Sağlık hakkı, eğitim hakkı ya da adil çalışma koşulları gibi belirli bir konuda hakların daha iyi nasıl korunabileceğiyle ilgileniyorsanız bu konular üzerine yazılmış arka plan bilgisini okumak yardımcı olacaktır.

Yasal mekanizmaları kullanmak

Bu kısımda farklı alanlardaki hakların korunmasını sağlayan yasal mekanizmalara bakacağız. Avrupa’da insan haklarına yönelik ihlallerle ilgilenen daimi bir mahkemenin— Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi—varlığı bu açıdan bakıldığında büyük bir şanstır. Bazı başvurular bu Mahkeme’nin kapsamına girmese de göreceğimiz ki, devletleri eylemlerinden dolayı hesap vermekle yükümlü kılan ve insan hakları hukuku kapsamında yükümlüklerini yerine getirmeye zorlayan başka mekanizmalar da mevcuttur. Devletleri yasalara uymaya zorlayan araçlar her zaman mevcut olmasa bile kanunun varlığı yardımcı olur.

Lobi, kampanya ve aktivizm

Herhangi bir kampanya ya da insan hakları aktivizm etkinliğine hiç katıldınız mı?

Dernekler, Sivil Toplum Kuruluşları, yardım kuruluşları ve diğer tür sivil girişim grupları, devletler üzerinde baskı kurulmasında önemli bir rol oynar. Aktivizm ve STK’ların rolü ile ilgili kısım bu konuyu ele almaktadır. Bu tür kuruluşların rolü sokaktaki insanı ilgilendirmektedir. Bunun sebebi bu tür derneklerin sadece bireysel vakalarla ilgilenmeleri değil, aynı zamanda insan haklarının korunması için sıradan insanlara gerekli araçları sunmalarıdır. Her şeyden önemlisi bu kuruluşların sıradan insanlar tarafından meydana getirilmiş olmasıdır! Bu tarz kuruluşların insan haklarını geliştirmek için yürüttükleri eylemlere ve başarılı eylem örneklerine bakacağız.

“Ölüm cezasını, bir toplumun ahlaki ve yasal temelini altını oyan, vahşi ve ahlaka aykırı bir kurum olarak görüyorum. Vahşetin vahşeti doğurduğundan ... eminim.”

Andrei Sakharov

İnsan hakları savunusunun bir parçası olmak

Bölüm 3 (Eyleme Geçmek), bu tarz eylemlerin günlük yaşantıya nasıl aktarılabileceğini anlatır, bunun yanında dahil olabileceğiniz birkaç eylem örneği sunar. Devletler ya da uluslararası yapılar üzerinde baskı kurulması ve insan hakları ihlallerinin kamuoyunun dikkatine sunulmasında, gençlik grupları inanılmaz bir potansiyele sahiptir. Bu kısımda sunulan örnekler grubunuz tarafından uygulayabileceğiniz çalışmalar sunar. Verilen bilgiler ayrıca sivil toplum kuruluşlarının günlük çalışmaları hakkında bir fikir edinilmesini sağlar.

“Her nefes ettiği hatanın esiridir.”

(Müderis, 38)

İnsan haklarında ikilemler ve insan haklarının kötüye kullanımı

Bir grup insanın haklarının korunması başkalarının haklarının kısıtlanmasına sebep oluyorsa bu durumda ne yapmamız gerekir? İnsan hakları bazen ahlakiliği sorgulanabilecek eylemleri yerine getirmek bahanesiyle kullanılabilir. İnsanlar, hatta hükümetler insan haklarını savunduklarını iddia edebilirler, fakat bu eylemler gerçekte temel hakları ihlal etmektedir.

Bu tür vakaları kolayca yargılamak mümkün değildir. Aşağıdaki örnekleri inceleyelim.

Haklar çatışması

11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’nde meydana gelen terörist saldırıların ardından, birçok hükümet terörizm tehditiyle mücadele etmek için kimi temel hürriyetleri sınırlamaya başladı. Britanya’da, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin beşinci maddesinden çekilmeyi sağlayan yeni bir kanun çıkarıldı. Bu madde insanları keyfi göz altı ve hapisten korumaktaydı. Bu değişiklik, hükümetin bir cezai hüküm ya da duruşma yapılmadan sadece şüphe üzerine insanları hapsedmesini mümkün kılmaktadır.

? **Ulusal güvenlik adına azınlık haklarının kısıtlanmasına izin verilmeli midir? Yanıt evet ise bunda bazı sınırlamalar olmalı mıdır?**

Birleşik Devletler Yargıtayı, Yahudi yerleşim bölgelerinde Nazi gruplar tarafından düzenlenen gösterilerin ifade özgürlüğünün hukuki bir şekli olduğunu beyan etti. Bu tarz grupların daha sonra bir grup insanı tamamen yok etmeye sebep olacak bir doktrin geliştirmesi engellenmeli midir? Yoksa bu, ifade özgürlüğü hakkının kabul edilemez şekilde kısıtlanması mıdır?

Kültürel gelenekler

Genç kızların, çoğunlukla çok genç yaşta iken, aileleri tarafından seçilen bir erkekle evlendirilmeye zorlandığı görücü usulü evlilikler birçok kültürde yaygınlaşmış bir uygulamadır. Böyle bir uygulama genç kızları korumak üzere yasaklanmalı mıdır? Yoksa bu, farklı kültürel geleneklere saygı gösterilmemesi anlamını mı taşır?

Halen birçok ülkede uygulanmakta olan kadın sünneti ya da kızların ve kadınların “namus cinayetleri”ne kurban gitmesi de farklı örneklerdendir. Binlerce insan bu tür uygulamaların yarattığı sonuçlar yüzünden büyük acılar çekmektedir. Birçok insan bu tür uygulamaların, hakların ciddi bir ihlali olduğunu kabul edecektir. Kadın sünneti ‘hoşgörülmesi’ gereken kültürlerarası bir farklılık mıdır?

? **Kültürel değerler insan haklarının evrenselliğinin ‘önüne’ geçebilir mi?**

“Adalet her öldüğünde zaten hiç varolmamış gibidir.”

José Saramago

1995 yılında BM Gıda ve Tarım Örgütü, Bağdat'daki çocuk ölümlerine dair 1995 rakamlarını 1989 rakamlarıyla kıyasladı. İki ekip üyesi topladıkları veriler ışığında bir yazı hazırladı. Buna göre, o tarihe kadar 567.000 Iraklı çocuk yaptırımlar sonucunda hayatını kaybetmişti. Nisan 1998'de UNICEF, yaptırımların bir sonucu olarak her yıl 90.000 çocuğun hayatını yitirdiğini iddia etti.

İyi niyet adına

Yaptırımlar, kimi zaman uluslararası toplum tarafından, insan haklarını sistematik olarak ihlal eden rejimleri cezalandırmak için kullanılır. Yaptırımlar, insan haklarını ihlal eden ülkelerin ey-lemlerini gözden geçirmesi için, o ülke ile ticari ilişkileri yasaklar. Örneğin bazı ülkeler uluslararası toplum tarafından tamamen dışlanmıştı: Güney Afrika, Apartheid sistemi yüzünden yıllarca tecrit edildi, bugün örneğin Küba birçok dünya ülkesiyle ticaret yapamamakta. Hiç şüphesiz bu yaptırımların etkileri sıradan insanlar tarafından, özellikle toplumun en yardıma muhtaç kesimi tarafından hissedilmektedir. *Bir ülkenin insan hakları ihlallerini sona erdirmek için başka bir hükümet tarafından uygulanan yaptırımlar kabul edilebilir bir yöntem midir?*

Resmi olarak Birleşmiş Milletler tarafından onaylanmadan başlatılan Kosova'daki NATO bombardımanının gerekçesi olarak Arnavutların korunması ve soykırım suçlularının adalete teslim edilmesi gösterildi. Bu askeri müdahale yüzbinlerce insanın yaşadığı toprakları terketmesine, tahminen 500 kadar sivilin doğrudan cinayete kurban gitmesine ve Sırbistan'ın altyapısının ciddi anlamda tahribatına sebep oldu. Bu müdahale aynı zamanda Devlet Başkanı Miloseviç'in yakalanmasını ve uluslararası bir mahkemede yargılanmasını sağladı. Benzer bir hareket Afganistan'da 11 Eylül 2001 olayından sorumlu olduğu düşünülen terörist şebekelerin çökertilmesi adına yürütüldü. *Bu tarz eylemler birçok insanın ölümüne sebep olsa da sadece getirdiği sonuçlarla gerekçelendirilebilir mi?*

Askeri müdahale, insan haklarının korunmasında gerekçe olarak gösterilebilir mi?

Nisan 2001'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu terörizmle savaşın insan haklarını feda etmeye asla gerekçe olamayacağına dair bir karar aldı. 2001/24 nolu kararla Çeçenistan sorunuyla ilgili terörist saldırılar ve Çeçen kuvvetleri tarafından insani hukukun ihlal edilmesi, ayrıca Rus Federe Kuvvetleri'nin Çeçenistan'da sıklıkla kullandığı bazı yöntemler kınandı. Kararla, Rus ihlallerini incelemesi için ulusal bir komisyona çağrıda bulunuldu.

Daha çok bilmece

Bir önceki kısımda sorulan soruların hepsinin kesin yanıtları yoktur. Bu konular bugün bile çok ateşli tartışmaların merkezi olmaya devam ediyor. Bu tür tartışmaların yapılıyor olması bir yere kadar önemlidir. Bu tartışma, hem insan haklarına temel olan çoğulcu yaklaşımın, hem de insan haklarının bir bilim dalı ya da değişmez bir 'ideoloji' değil, bunun yerine gelişen bir ahlaki ve hukuki düşünce alanı olduğunun göstergesidir. Sorulara her zaman siyah beyaz yanıtlar bekleyemeyiz –bunun sebebi hem insan haklarıyla ilgili konuların karmaşık olması, hem de bu alanda son sözü söyleyecek ve tüm argümanları uzlaştıracak uzmanların olmamasıdır.

Bundan, hiçbir sorunun yanıtı olmadığı ve hiçbir uzlaşma alanı olmadığı anlamı çıkarılmamalıdır. Birçok yanıt ve uzlaşma alanı vardır ve bunların sayısı günden güne artmaktadır. Kölelik geçmişte üzerinde en çok tartışılan konu iken bugün bu uygulamayı hoşgörmek asla kabul edilemez bir davranıştır. Kölelik yaşağı bugün evrensel olarak kabul görmüş temel bir insan hakkıdır. Kadın sünneti, bazı kültürler tarafından savunulsa da, bugün geniş bir kesim tarafından bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilerek kınanmaktadır. Ölüm cezası üzerine yapılan tartışma da böyle bir süreçten geçmektedir –en azından Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin ölüm cezasını kaldırmasının gerekli kılındığı Avrupa'da.

Yukarıdaki soruların birçoğunun çözüme ulaşacağından emin olmalıyız. Bu süre zarfında biz de iki temel değer olan eşitlik ve insan onurunu hatırlayarak kendi yargımızı belirleyebilir ve tartışmaya bu şekilde katkı sağlayabiliriz. *Eğer bir eylem insan onurunun zedelenmesiyle sonuçlanıyorsa, o eylem insan haklarının ruhuna zarar veriyor demektir.*

Referanslar

Europe, Youth, Human Rights, Report of the Human Rights Week, by Yael Ohana (Der.), European Youth Centre, Budapeşte, 2000.

Garzón Valdés, E., "Confusiones acerca de la relevancia moral de la diversidad cultural", CLAVES de Razón Práctica, No. 74, Madrid, Temmuz - Ağustos, 1997.

Human Rights, a basic handbook for UN staff, Office of the High Commission of Human Rights, United Nations, Cenevre.

Levin, L., Human Rights, Questions and Answers, UNESCO, Paris, 1996